

Η ενίσχυση των ευρωπαϊκών αξιών: μεταλειτουργισμός και ευρωπαϊκά κονδύλια

Φώτης-Παναγιώτης Κυζάκης*

I. Εισαγωγή

Το θέμα της παρούσας δημοσίευσης είναι οι ευρωπαϊκές αξίες - όπως αποτυπώνονται και ορίζονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης - και η διερεύνηση της ενίσχυσης της ευρωπαϊκής ταυτότητας μέσα από ευρωπαϊκά κονδύλια που συνδέονται με αυτές τις αξίες υπό το πρίσμα της σχολής του μεταλειτουργισμού.

Κύριο έναυσμα για την ενασχόληση με την συγκεκριμένη θεματική - εκτός από την καθαρά επαγγελματική ασχολία με την ανάπτυξη και εφαρμογή ευρωπαϊκών έργων που σχετίζονται με αυτόν τον τομέα - αποτελεί η απόπειρα ενίσχυσης των θεωριών μεγάλου εύρους για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στην βάση ενίσχυσης και έμφασης της ανάπτυξης ευρωπαϊκών πολιτικών για τις αξίες και τα δικαιώματα.

Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα δημοσίευση στο πλαίσιο του Συνεδρίου Νέων Επιστημόνων Ευρωπαϊκών Σπουδών, του Κέντρου για τον Ευρωπαϊκό Νομικό Πολιτισμό και του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, αποσκοπεί κυρίως ως ένας ιδεασμός και μια παρουσίαση των πρώτων ερωτημάτων και σκέψεων της επικείμενης έρευνας διδακτορικού επιπέδου για τα ευρωπαϊκά κονδύλια και την ευρωπαϊκή ταυτότητα.

Αυτός ο ιδεασμός θα λάβει την μορφή μιας σύντομης παρουσίασης των διαδικασιών μετάλλαξης των εννοιών του “κράτους” και της “κοινότητας”, της ανάγνωσης που κάνουν οι σχολές της ευρωπαϊκής ενοποίησης και του τρόπου που εξηγούν τις εξελίξεις, της αξιοποίησης του μοντέλου του μεταλειτουργισμού ως ένα εμπροσθοβαρές εργαλείο ανάλυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων ως το πλαίσιο των ευρωπαϊκών αξιών και των χρηματοδοτικών εργαλείων που σχετίζονται με τις ευρωπαϊκές αξίες.

II. Μετάλλαξη του κράτους και της κοινότητας

Το συγκεκριμένο θέμα έχει πολλές οπτικές και πολλά σημεία που πρέπει να διατυπωθούν εξ αρχής. Το ζήτημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης συνδέεται με έννοιες και προσεγγίσεις όπως η παγκοσμιοποίηση, η μετάλλαξη της έννοιας “κράτος”, η εμφάνιση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, οι μεταβολές του τρόπου επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης των ανθρώπων, καθώς επίσης και της ίδιας της ατομικής ταυτότητας. Είναι ένα θέμα πολυδιάστατο, που χρήζει όχι μόνο προσεκτικής μελέτης, αλλά και ευέλικτου και ανοιχτού τρόπου σκέψης.

Δύο ζητήματα είναι άξια αναφοράς ως πρώτοι σταθμοί σκέψης για την ευρωπαϊκή ενοποίηση: αλληλεξάρτηση και διασυνδεσιμότητα των κρατών και μετασχηματισμός της πολιτικοκοινωνικής κοινότητας.

Αφενός, τα αυστηρά καθορισμένα εδαφικά όρια στα οποία οι εθνικές κυβερνήσεις ασκούσαν το έργο και την κυριαρχία τους φαίνεται να χάνονται και μια νέα “παγκόσμια πολιτεία να αναδύεται”¹. Τα αυξημένα επίπεδα πλούτου, η ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου, η τεχνολογική ανάπτυξη και η εκ βάθων μεταβολή των επικοινωνιών άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι και οι οργανωμένες κοινωνίες έρχονται σε επαφή μεταξύ τους. Η συνθήκη αυτή έδωσε την ευκαιρία στις εθνικές κυβερνήσεις να

* Υπ. Διδάκτωρ του Τμήματος Πολιτικών Επιστημών, Σχολή Κοινωνικών και Οικονομικών Επιστημών ΑΠΘ

¹. M. OUGAARD / R. HIGGOT, Towards a global polity, 2002 Routledge.

διερευνήσουν προοπτικές πιο δομημένης και μεγαλύτερης συνεργασίας, στο πλαίσιο των κοινών οφελών της “αλληλεξάρτησης” κρατών, κυβερνήσεων, ατόμων, και ομάδων συμφερόντων².

Αφετέρου, ο μετασχηματισμός των ατόμων και των σχέσεων τους μεταξύ τους και με το κράτος επέφερε μια μεταβολή της πολιτικής και κοινωνικής κοινότητας, πάνω στην οποία βασίζεται το έθνος κράτος. Σύμφωνα με τους Hay, Lister & March, το έθνος-κράτος είναι βασισμένο σε δύο τύπους κοινότητας: την κοινότητα της ιδιότητας του πολίτη (σχέσεις κράτους πολιτών) και την κοινότητα των συναισθημάτων (που περιλαμβάνει κυρίως τις πολιτισμικές αξίες, την ταυτότητα).

Η κοινότητα της ιδιότητας του πολίτη είναι συνυφασμένη με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πολίτη, όπως αυτά εκμεύονται από το εκάστοτε κανονιστικό πλαίσιο της δράσης του, με αποτέλεσμα η ενδεχόμενη μεταβολή της πηγής αυτών των δικαιωμάτων να μεταλλάξει και την ίδια την κοινότητα. Με άλλα λόγια, η μετεθνική θεμελίωση των πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων σε καθολικά ανθρώπινα και θεμελιώδη δικαιώματα και όχι στα παραδοσιακά εθνικά δικαιώματα ή στην εθνική κοινότητα των συναισθημάτων, αλλάζει την ιδιότητα του πολίτη προς μια κατεύθυνση νομικής ομοιομορφίας και καθολικότητας δίχως οριοθετήσεις³.

Κατά αυτόν τον τρόπο, οι δύο κοινότητες έρχονται σε σύγκρουση: μια αμιγώς πολιτική κοινότητα υπό διαρκή διαμόρφωση έρχεται σε σύγκρουση με πολιτισμικές και ηθικές αξίες, ταυτότητες και συναισθήματα που συνδέονται - ακόμα - με το έθνος κράτος και την εθνική κοινότητα.

Η συγκεκριμένη θέση δημιουργεί νέα ζητήματα για την παρούσα ανάλυση, που εστιάζει κυρίως στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ολοκλήρωση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα πρότυπο περιφερειακής συνεργασίας και πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, στην οποία η εξουσία αποκεντρώνεται και διαχέεται οριζόντια και κάθετα, ρυθμίζοντας και απορρυθμίζοντας πολιτικές και ενοποιώντας διαδικασίες που στο παρελθόν ήταν κατά βάση ή αποκλειστικότητα εθνικών κανονισμών, στο πλαίσιο διαφορετικών υπερεθνικών, εθνικών και υποεθνικών φορέων.

Ενώ λοιπόν - πολιτικά και θεσμικά - η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργεί μια ιδιότητα του “ευρωπαίου” πολίτη (μέσα από τις Ευρωεκλογές και την άμεση εκλογή των ευρωβουλευτών, μέσα από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κ.α.) δεν έχει αποκτήσει ένα ευρύτερο πολιτισμικό και συναισθηματικό νόημα, πρόσδεση ή ταύτιση, αναγνωρίζεται όμως ως πλαίσιο πολιτικής δράσης⁴.

Σύμφωνα με τον Σταυρακάκη⁵, ένας από τους τρόπους που μπορεί να αντιμετωπιστεί αυτό το χάσμα είναι η υιοθέτηση ενός ηθικολογικού πλαισίου, ενός αυστηρού διαχωρισμού ανάμεσα σε θετική και αρνητική μορφή ταύτισης, ώστε η καλλιέργεια της πρώτης να εξαλείψει την δεύτερη, πάνω σε μια θετική αναγνώριση της ετερότητας που οδηγεί στην αλληλεγγύη. Ο ίδιος όμως ο συγγραφέας θεωρεί αυτή την στρατηγική ατελέσφορη, θεωρώντας αδύνατον διαδικασίες κοινωνικής ή πολιτικής κάθεξης να μετασχηματιστούν, στο πλαίσιο ενός αποκλεισμού κάποιου αποκλεισμού.

Η προοπτική της έρευνας είναι να εμβαθύνει περισσότερο στο συγκεκριμένο χάσμα, δίνοντας περισσότερη σημασία στην σύνδεση και αξιοποίηση των σχολών και προσεγγίσεων της ευρωπαϊκής ενοποίησης, παρουσιάζοντας - με εργαλείο την μεταλειτουργιστική προσέγγιση - τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα σχετικά με τις αξίες και δικαιώματα ευρωπαϊκά κονδύλια ως την συγκολλητική ουσία, που δυνητικά μπορεί να δώσει νέους όρους σε αυτό το χάσμα.

². C. HAY / M. LISTER / D. MARSH, Το κράτος: θεωρίες και προσεγγίσεις, 2011 Σαββάλας.

³. Y. N. SOYAL, Limits of citizenship: migrants and postnational membership in Europe, 1994 Chicago University Press, J. ROSENAU, Along the domestic frontier: exploring governance in a turbulent world, 1997 Cambridge University Press.

⁴. A. PAGDEN, Europe: Conceptualizing a continent, στο The idea of Europe, 2002, Washington Woodrow Wilson Center, A. CHEBEL D' APPOLONIA, European nationalism and European Union, The idea of Europe (επιμ.) A. Pagden, 2002, Washington Woodrow Wilson Center, T. BANCHOFF / M. SMITH, Legitimacy and the European Union, 1999, Routledge.

⁵. Y. STAVRAKAKIS, Passions of Identification: Discourse, Enjoyment, and European Identity.

III. Σχολές της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: από την σύγκρουση νεολειτουργισμού-διακυβερνητισμού στον μεταλειτουργισμό

Τα ευέλικτα σχήματα σκέψης - όπως μπορούν να χαρακτηριστούν - οι θεωρίες ή “σχολές” της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (european integration) ανταποκρίνονται θεωρητικά σε μια - εν τέλει - όχι μόνο sui generis δομή, αλλά και σε μια ευέλικτη και ζωντανή στον χρόνο διαδικασία.

Οι δύο βασικές σχολές σκέψης που συγκρούονται σε ακαδημαϊκό επίπεδο σχετικά με την ιστορία, την πορεία και την διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι ο νεολειτουργισμός (neofunctionalism) και ο διακυβερνητισμός (διακυβερνητισμός), και αναλύουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ως μια διαδικασία συνεργασίας, που βασίζεται στην εξ ορισμού αλληλεξάρτηση των κρατών και των κοινωνιών, ανάμεσα σε ομάδες συμφερόντων και κυβερνήσεις που φτάνουν σε έναν ελάχιστο κοινό παρονομαστή.

Ωστόσο, παρά το κοινό τελικό συμπέρασμα, κάθε θεωρία ακολουθεί έναν διαφορετικό συλλογισμό και έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης.

Ο νεολειτουργισμός⁶ αντιλαμβάνεται το κράτος ως μια αρένα στην οποία οι κοινωνικοί δρώντες αναπτύσσουν την δράση τους ώστε να ικανοποιήσουν τα συμφέροντα τους, με αποτέλεσμα η διεθνής πολιτική να είναι ένα παιχνίδι/μια αρένα συμφερόντων ανάμεσα σε κοινωνικούς δρώντες. Αν, λοιπόν οι κοινωνικοί δρώντες θεωρούν ότι μπορούν να ικανοποιήσουν τα συμφέροντα τους και να αυξήσουν το οικονομικό τους όφελος μέσα από την περιφερειακή (ή ευρωπαϊκή ενοποίηση) θα ασκήσουν την κατάλληλη πίεση προς αυτήν την κατεύθυνση. Θα υποστηρίξουν δηλαδή τις απαραίτητες διαδικασίες ως υπερθνικοί ακτιβιστές (supernational activists) που θα οδηγήσουν στην ενοποίηση των λειτουργιών των κρατών στον συγκεκριμένο τομέα. Με άλλα λόγια, ο νεολειτουργισμός θεωρεί ότι η διεθνής συνεργασία αποτελεί μια διαδικασία, παράλληλη με την λογική των οικονομικών κλίμακας, στο πλαίσιο όμως των δημόσιων αγαθών, όπου η ολοκλήρωση σε ένα πεδίο πολιτικής (λ.χ. Στον άνθρακα και τον χάλυβα) μπορεί να “εκχυλίζει” (spill over effect) την ολοκλήρωση (και την συνειδητοποίηση του οφέλους) σε άλλους τομείς (λ.χ. Την αγορά ή την ατομική ενέργεια) προωθώντας νέες ευκαιρίες για διακρατική συνεργασία.

Σε αντίθεση με τον νεολειτουργισμό, που θέτει στο επίκεντρο τους κοινωνικούς δρώντες, ο διακυβερνητισμός⁷ θεωρεί ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας των κρατών για αμοιβαία ωφέλεια. Για τον διακυβερνητισμό, πράγματι η συνεργασία και ο συντονισμός των κοινωνικών δρώντων είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, εκφράζεται και κινητοποιείται όμως μέσα από τις ελίτ, τα κράτη, τις εθνικές κυβερνήσεις.

Κατά αυτόν τον τρόπο, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποτελεί μια απάντηση των εθνικών κυβερνήσεων στις αλλαγές της ισορροπίας δυνάμεων σε διεθνές πλαίσιο, που προωθούν την θεσμική συνεργασία σε ευρύτερο και μεγαλύτερο επίπεδο, όχι ως άθροισμα μηδενικού αθροίσματος αλλά ως μια αναγνώριση των θετικών αποτελεσμάτων που μπορεί να φέρει μια περιφερειακή συνεργασία σε ένα πεδίο ασυμμετρίας και κινδύνου επιβίωσης.

Οι προτιμήσεις των κρατών, ωστόσο, δεν είναι πρωτογενής. Αντιθέτως, η δομική διαμόρφωση της εθνικής αντίληψης περί οφέλους ανήκει σε πανίσχυρες εθνικές ελίτ και ομάδες - οικονομικών κυρίως - συμφερόντων, που χρησιμοποιούν όμως το κράτος ως όχημα για την επίτευξη των ευρύτερων στόχων τους.

Για τις σχολές του νεολειτουργισμού και του διακυβερνητισμού, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση σαν διαδικασία αποτελεί μια διαπραγμάτευση, έναν συμβιβασμό και μια συνθήκη συνεργασίας ανάμεσα σε κοινωνικούς φορείς ή κρατικές κυβερνήσεις. Οι προσεγγίσεις αυτές όμως δεν προβλέπουν ή δεν εντάσσουν στις

⁶. H. ERNST, The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, σ.1950-57, L. LEON, The Political Dynamics of European Economic Integration, 1963, P. SCHMITTER, Three Neo-Functional Hypothesis About International Integration, 1969, 23, 161-166.

⁷. D. LEUFFEN / B. RITBERGER / F. SCHIMMELFENNIG, Intergovernmentalism, in Integration and Differentiation in the European Union, p. 63-88.

θεωρητικές τους εξισώσεις την προοπτική μιας σύγκρουσης, ενός μη συμβιβασμού⁸. Ο μεταλειτουργισμός έκανε την εμφάνιση του ως απάντηση σε αυτήν την προοπτική, θεωρώντας την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μια συγκρουσιακή διαδικασία, που μέσα από ασυμβίβαστα συστήματα πεποιθήσεων και θεσμικών αλλαγών δημιουργούν πολιτισμικές τομές.

IV. Η σχολή του μεταλειτουργισμού (post-functionalism)

Το μοντέλο του μεταλειτουργισμού αναδείχθηκε ως μια μετάλλαξη του λειτουργισμού, καθώς στοχάζεται πυρηνικές αξίες του λειτουργισμού, προσδίδοντας τους μια κριτική και συμπληρωματική πλευρά, ενσωματώνοντας τα εμπόδια και τις αντιστάσεις που θεωρητικοποιούν οι υπέρμαχοι της διακυβερνητικής προσέγγισης.

Σύμφωνα με τους θεωρητικούς του μεταλειτουργισμού, τους Hooge & Marks⁹, η ανάγνωση της πορείας της ευρωπαϊκής ενοποίησης πραγματοποιείται σε τρία βήματα:

1. Η αλληλεξάρτηση των κρατών, των οικονομιών και των κοινωνιών δημιουργούν λειτουργιστικές πιέσεις για δομές πολυεπίπεδης διακυβέρνησης.
2. Μεγάλη σημασία έχει η αρένα μέσα στην οποία λαμβάνονται οι αποφάσεις και οι δρώντες που συμμετέχουν σε αυτήν. Σε αυτή την περίπτωση, τα κυβερνητικά στελέχη, οι κοινωνικές υπηρεσίες, τα Ευρωπαϊκά όργανα, οι ομάδες πίεσης ή οι ίδιοι οι πολίτες στο πλαίσιο της μαζικής αρένας, που συμμετέχουν τα ΜΜΕ, τα πολιτικά κόμματα αποτελούν κρίσιμους παράγοντες, η σημαντικότητα των οποίων κρίνεται από την ικανότητα τους να πολιτικοποιήσουν ένα συγκεκριμένο ζήτημα, καθώς και από το ίδιο το ζήτημα.
3. Στον βαθμό που η ενοποίηση επηρεάζει και θέτει ζητήματα ταυτότητας, σχετικά με τον επανακαθορισμό της έννοιας του κράτους, επηρεάζει τις παραδοσιακές κομματικές δομές και συστήματα, ενισχύοντας τις εξτρεμιστικές δυνάμεις και δημιουργώντας πολώσεις, που μετατρέπουν πολιτισμικά σχήματα και διαφορές σε κοινωνικές και πολιτικές διαιρετικές τομές.

Η σχολή του μεταλειτουργισμού δίνει έμφαση στην διασπαστική δυναμική της σύγκρουσης μεταξύ των λειτουργιστικών πιέσεων που ασκούν οι ομάδες συμφερόντων και της ταυτότητας και των πολιτισμικών αξιών της κοινής γνώμης, μέσω μιας διαδικασίας που ονομάζεται “πολιτικοποίηση” (politicization).

Οι Hooge & Marks περιγράφουν την πολιτικοποίηση σε πέντε στάδια: πρώτα είναι η ανισορροπία ανάμεσα στο υπάρχον θεσμικό πλαίσιο και στις πιέσεις των ομάδων και ελίτ, που προκαλεί εντάσεις και δυσκολίες στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Η ανισορροπία αυτή δημιουργεί ένα ζήτημα, που τίθεται τόσο στις ομάδες συμφερόντων όσο και στην κοινή γνώμη, η οποία επηρεάζεται και καθορίζεται από τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης κυρίως μέσω των πολιτικών κομμάτων. Τα πολιτικά κόμματα επιλέγουν στρατηγικά αν θα θέσουν το ζήτημα εντός της αρένας των ομάδων συμφερόντων ή στην αρένα της μαζικής πολιτικής και της κοινής γνώμης, και με τις δύο να καθορίζονται και να περιορίζονται από τους δικούς τους κανόνες, και να οδηγούν σε διαφορετικές πολιτικές διαιρέσεις, μια νέα διανομή και ένα νέο θεσμικό πλαίσιο.

Εξ αρχής φαίνεται, το μοντέλο της πολιτικοποίησης και η μεταλειτουργιστική ανάλυση να καταλήγει επίσης σε μια θεωρία συμβιβασμών και προόδου της ενοποίησης με αυτούς τους όρους. Η πραγματικότητα διαφέρει. Ένα νέο θεσμικό πλαίσιο - όπως θα προκύψει από τον διαλογισμό των ελίτ ή της κοινής γνώμης εντός των αρένων τους και μεταξύ τους - μπορεί να δημιουργήσει και νέες διαιρετικές τομές και κατανομές της μάζας σε διαφορετικές ομαδοποιήσεις για το συγκεκριμένο ζήτημα, που μελλοντικά μπορεί όχι μόνο

⁸. L. HOOGE / G. MARKS, Grand theories of European integration in the twenty-first century, στο Journal of European Public Policy, Vol. 26. No. 8 1113-1133 διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1569711>.

⁹. L. HOOGE / G. MARKS, A Postfunctional Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus, in British Journal of Political Science 39(01):91-195 διαθέσιμο στο: DOI:10.1017/S0007123408000409.

να αλλάξουν την στάση των πολιτών αλλά και το ίδιο το θέμα, όπως τέθηκε εξ' αρχής περιορίζοντας τις ελίτ και τις ομάδες συμφερόντων.

V. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και οι ευρωπαϊκές αξίες

Σύμφωνα και με την Διακήρυξη για την Ευρωπαϊκή Ταυτότητα του 1973¹⁰, τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν βασικό στοιχείο της ευρωπαϊκής ταυτότητας, μαζί με την αντιπροσωπευτική δημοκρατία, το κράτος δικαίου και η κοινωνική δικαιοσύνη, μια διαπίστωση που είναι ξεκάθαρη και στο προοίμιο του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενός εκ των τριών καταστατικών κειμένων της ΕΕ.

«Οι λαοί της Ευρώπης, εγκαθιδρύοντας μεταξύ τους μία διαρκώς στενότερη ένωση, αποφάσισαν να μοιραστούν ένα ειρηνικό μέλλον θεμελιωμένο σε κοινές αξίες.

Η Ένωση, έχοντας επίγνωση της πνευματικής και ηθικής κληρονομιάς της, εδράζεται στις αδιαίρετες και οικουμενικές αξίες της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης· ερείδεται στις αρχές της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Η Ένωση τοποθετεί τον άνθρωπο στην καρδιά της δράσης της, καθιερώνοντας την ιθαγένεια της Ένωσης και δημιουργώντας ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

Η Ένωση συμβάλλει στη διαφύλαξη και την ανάπτυξη αυτών των κοινών αξιών, σεβόμενη την πολυμορφία των πολιτισμών και των παραδόσεων των λαών της Ευρώπης καθώς και την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών της και την οργάνωση της δημόσιας εξουσίας τους σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Επιδιώκει να προαγάγει ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη και εγγυάται την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων καθώς και την ελευθερία εγκατάστασης.

Προς τον σκοπό αυτόν, είναι αναγκαίο να ενισχυθεί η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό το πρίσμα της εξέλιξης της κοινωνίας, της κοινωνικής προόδου και των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων, καθιστώντας τα πιο αντιληπτά σε ένα Χάρτη.

Ο παρών Χάρτης επιβεβαιώνει, σεβόμενος τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα της Ένωσης, καθώς και την αρχή της επικουρικότητας, τα δικαιώματα που απορρέουν ιδίως από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και τις διεθνείς υποχρεώσεις των κρατών μελών, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, τους Κοινωνικούς Χάρτες που έχουν υιοθετηθεί από την Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης καθώς και από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Εν προκειμένω, ο Χάρτης θα ερμηνεύεται από τα δικαστήρια της Ένωσης και των κρατών μελών, λαμβανομένων δεόντως υπόψη των επεξηγήσεων που καταρτίστηκαν υπό την εποπτεία του Προεδρείου της Συνέλευσης που συντάξε τον Χάρτη και αναπροσαρμόστηκαν υπ' ευθύνη του Προεδρείου της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης.

Η απόλαυση των δικαιωμάτων αυτών συνεπάγεται ευθύνες και καθήκοντα έναντι τόσο των τρίτων όσο και της ανθρώπινης κοινότητας και των μελλοντικών γενεών.»

Για την Perez de las Heras¹¹, ο ΧΘΔΕΕ προοδευτικά μετατρέπεται σε ένα εργαλείο για τους πολίτες που τους επιτρέπει να δουν την πρακτική εφαρμογή των δικαιωμάτων τους σε προσωπικές καταστάσεις, που άπτονται του ευρωπαϊκού δικαίου, ευαισθητοποιώντας τους ταυτόχρονα για την ευρωπαϊκή διάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

¹⁰. Στη Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης στις 14 και 15 Δεκεμβρίου 1973, οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων των εννέα κρατών μελών της διευρυμένης Ευρωπαϊκής Κοινότητας επιβεβαιώνουν την αποφασιστικότητά τους να εισαγάγουν την έννοια της ευρωπαϊκής ταυτότητας στις κοινές εξωτερικές σχέσεις τους.

¹¹. B. PÉREZ DE LAS HERAS, The Charter of Fundamental Rights as a New Element of European Identity and Beyond, στο Pérez de las Heras (επιμ.), Democratic Legitimacy in the European Union and Global Governance: Building a European Demos.

Το επιχείρημα της Perez de las Heras είναι βασικό για την προοπτική και τον σχεδιασμό της έρευνας, καθώς θεωρεί ότι - συνδυαστικά με την αναγωγή του ΧΘΔΕΕ σε οριζόντια αναφορά για όλες τις καινούργιες νομοθετικές ρυθμίσεις των ευρωπαϊκών πολιτικών - μέσα από αυτόν, οι πολίτες γίνονται όλο και πιο ενήμεροι για αυτές τις αλλαγές και προοπτικές και πιο απαιτητικοί σχετικά με την ποιότητα της ζωής τους και των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους στην πολιτική αρένα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσα από έναν αναπτυσσόμενο ακτιβισμό. Αυτή η μορφή κινητοποίησης των πολιτών, μέσα από την άμεση πρόσβαση τους σε πληροφορία και λύσεις (σχετικές με τα θεμελιώδη δικαιώματα) δημιουργεί, για την Perez de las Heras, μια αίσθηση δημόσιας ιδιοκτησίας και ευρωπαϊκού συνανήκειν, συνεισφέροντας στην αίσθηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας και κοινότητας ενδυναμώνοντας την πολιτική νομιμοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όπως είναι λογικό ωστόσο, τέτοιου τύπου τοποθετήσεις εγείρουν επιφυλάξεις ιδιαίτερα σε ότι αφορά την υπερβολική συγκέντρωση εξουσιών σε επίπεδο ΕΕ, και την ενδεχόμενη παραβίαση της αρχής της επικουρικότητας και την συνταγματική αυτονομία των κρατών-μελών. Επιφυλάξεις όπως αυτές του Bogdandy¹², ωστόσο πηγάζουν από την γενικότερη διαφωνία και σύγκρουση για την στρατηγική της ευρωπαϊκής ενοποίησης, όπως αποτυπώνεται επίσης και στην διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις που παρουσιάστηκαν παραπάνω.

VI. Οι ευρωπαϊκές αξίες στο πλαίσιο του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου 2021-2027

Το συνολικό συμφωνηθέν πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2021-2027 (ΠΔΠ 2021-2027) ανέρχεται σε 1,07 τρις ευρώ και κατανέμεται σε επτά κατηγορίες/τομείς, που αντιπροσωπεύουν σε γενικές γραμμές τις προτεραιότητες της ΕΕ.

Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έρευνας ενδιαφέρει ιδιαίτερα ο τομέας 2 - Συνοχή, ανθεκτικότητα και αξίες - που ανέρχεται σε 377,7 δις ευρώ και είναι ο μεγαλύτερος στο ΠΔΠ (35,2 % του συνολικού ΠΔΠ 2021-2027), συμβάλλοντας σε κύριους τομείς πολιτικής της ΕΕ, όπως η περιφερειακή ανάπτυξη, η συνοχή, η ανθεκτικότητα και οι αξίες.

Στο ΠΔΠ 2021-2027 προστέθηκε επίσης το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Next Generation EU, ως το βασικό χρηματοδοτικό εργαλείο για την ανάκαμψη των οικονομιών μετά την πανδημία του COVID19. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο τομέας 2 να περιλαμβάνει τελικώς 1,09 τρισεκατομμύρια ευρώ (35,2% του ΠΔΠ 2021-2027 και 60,3% του ΠΔΠ+Next Generation EU) για την χρηματοδότηση των πολιτικών της Ένωσης σε ότι αφορά τρεις ομάδες πολιτικής (policy clusters): την ανάκαμψη και ανθεκτικότητα (recovery and resilience - 692,9 δις), την περιφερειακή ανάπτυξη και συνοχή (regional development and cohesion - 290,5 δις) και επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό, στην συνοχή και στις αξίες (investing in people, cohesion and values - 115,8 δις).

Κάθε μία από αυτές τις ομάδες αξιοποιεί μια σειρά χρηματοδοτικών προγραμμάτων και εργαλείων για διαφορετικούς επιλέξιμους οργανισμούς, με διαφορετικές υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να είναι αρμόδιες για την διαχείριση αυτών των κεφαλαίων.

Στο πλαίσιο της επικείμενης έρευνας, αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο από όλα είναι τα χρηματοδοτικά εργαλεία της ομάδας πολιτικής (policy cluster) που αφορά τις επενδύσεις στο ανθρώπινο, δυναμικό, την συνοχή και τις αξίες¹³. Αυτή η ομάδα - με χρηματοδότηση 119,82 δισεκατομμύρια ευρώ - περιλαμβάνει χρηματοδοτικά εργαλεία όπως τα CERV και JUSTICE (που συναποτελούν το Justice, Rights and Values Fund), Erasmus+, το European Solidarity Corps, το Creative Europe, και άλλα προγράμματα (κυρίως αποκεντρωμένα).

¹². A. BOGDANDY, The European Union as a Human Rights Organization?, Common Market Law Review, no. 37, σ. 1307-1338.

¹³. Cohesion, resilience and values Heading 2 of the 2021-2027 MFF [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690542/EPRS_BRI\(2021\)690542_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690542/EPRS_BRI(2021)690542_EN.pdf).

Η σημασία της συγκεκριμένης ομάδας πολιτικής έγκειται στο γεγονός ότι δύναται να απευθυνθεί στον σκληρό πυρήνα της μαζικής πολιτικής: στις αξίες, στις αντιλήψεις, στους ανθρώπους μέσα από χρηματοδότηση έργων εκπαιδευτικού χαρακτήρα, ερευνητικού, παροχής υπηρεσιών, ευαισθητοποίησης κ.α. Αυτό το επιτυγχάνει μέσα από συγκεκριμένα χρηματοδοτικά προγράμματα (με διαχειρίστρια αρχή την Ευρωπαϊκή Εκτελεστική Υπηρεσία Εκπαίδευσης και Πολιτισμού/ European Education and Culture Executive Agency - EACEA):

1. Ταμείο για την δικαιοσύνη, τα δικαιώματα και τις αξίες (CERV/JUSTICE)

Με συνολικό προϋπολογισμό 1.55 δισεκατομμύρια ευρώ για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο της περιόδου 2021-2027, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεσμοθέτησε τον Απρίλιο του 2021 δύο προγράμματα για την προώθηση της δικαιοσύνης, των δικαιωμάτων και των αξιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το πρόγραμμα «Πολίτες, ισότητα, δικαιώματα και αξίες» (CERV)¹⁴ δρομολογήθηκε το 2021 και θα διαρκέσει επτά έτη, έως το 2027. Δημιουργήθηκε παράλληλα με το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» 2021-2027 στο πλαίσιο του Ταμείου για τη δικαιοσύνη, τα δικαιώματα και τις αξίες.

Το πρόγραμμα CERV επιδιώκει να στηρίξει και να αναπτύξει ανοικτές, δημοκρατικές, ισότιμες και συμπεριληπτικές κοινωνίες που βασίζονται στα δικαιώματα και στο κράτος δικαίου. Αυτό περιλαμβάνει μια δραστήρια και ενδυναμωμένη κοινωνία των πολιτών, που ενθαρρύνει τη δημοκρατική, πολιτική και κοινωνική συμμετοχή των πολιτών και καλλιεργεί την πλούσια πολυμορφία της ευρωπαϊκής κοινωνίας, με βάση τις κοινές μας αξίες και την κοινή μας ιστορία και μνήμη.

Το πρόγραμμα CERV έχει τέσσερις πυλώνες/στόχους:

- Ισότητα, δικαιώματα και ισότητα των φύλων — προώθηση των δικαιωμάτων, απαγόρευση των διακρίσεων, ισότητα (συμπεριλαμβανομένης της ισότητας των φύλων) και προώθηση της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου και της απαγόρευσης των διακρίσεων
- Δραστηριοποίηση και συμμετοχή των πολιτών — προώθηση της δραστηριοποίησης των πολιτών και της συμμετοχής τους στον δημοκρατικό βίο της Ένωσης, ανταλλαγές μεταξύ πολιτών διαφορετικών κρατών μελών και ευαισθητοποίησή τους σχετικά με την κοινή ευρωπαϊκή ιστορία
- DAPHNE — καταπολέμηση της βίας, συμπεριλαμβανομένης της έμφυλης βίας και της βίας εις βάρος παιδιών
- Αξίες της Ένωσης — προστασία και προώθηση των αξιών της Ένωσης

Οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διακρατικό επίπεδο, καθώς και άλλοι ενδιαφερόμενοι φορείς, μπορούν να υποβάλουν αίτηση για χρηματοδότηση από το CERV για πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στη συμμετοχή των πολιτών, στην ισότητα για όλους και στην προστασία και την προώθηση των δικαιωμάτων και των αξιών της ΕΕ.

2. Erasmus+ και European Solidarity Corps

Με προϋπολογισμό 22 δισεκατομμύρια ευρώ, το πρόγραμμα Erasmus+¹⁵ (στο οποίο συμπεριλαμβάνεται το European Solidarity Corps¹⁶ με 895 εκατομμύρια ευρώ) εστιάζει σε δραστηριότητες και έργα κινητικότητας και συνεργασίας, στηρίζοντας συγκεκριμένες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως ο

¹⁴. Commission Implementing Decision on the financing of the CERV Programme and the adoption of the work programme for 2023-2025, amending Commission Implementing Decision C(2022). https://commission.europa.eu/document/download/82d344ee-cad5-4338-801f-6e1af79a7a40_en?filename=C_2024_4922_F1_ANNEX_EN_V4_PI_3484994.PDF.

¹⁵. Οδηγός του προγράμματος Erasmus+. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/el/erasmus-programme-guide>.

¹⁶. European Solidarity Corps Guide 2025. https://youth.europa.eu/sites/default/files/inline-files/European_solidarity_corps_guide_2025.pdf.

ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων, υλοποιεί τις στρατηγικές της Ένωσης για την νεολαία στην εκάστοτε προγραμματική περίοδο, τα σχέδια δράσης της για την ψηφιακή εκπαίδευση κ.α.

Σύμφωνα και με τον οδηγό του προγράμματος, “ο γενικός στόχος του είναι, μέσω της διά βίου μάθησης, να υποστηρίξει την εκπαιδευτική, επαγγελματική και προσωπική ανάπτυξη των ατόμων που συμμετέχουν στην εκπαίδευση, την κατάρτιση, τη νεολαία και τον αθλητισμό στην Ευρώπη και πέραν αυτής, συμβάλλοντας κατ’ αυτόν τον τρόπο στη βιώσιμη ανάπτυξη, τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας και τη διαμόρφωση κοινωνικής συνοχής, την προώθηση της καινοτομίας και την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ταυτότητας και της ενεργού συμμετοχής στα κοινά”.

Συνοπτικά, οι θεματικές του Erasmus+ είναι η εκπαίδευση, η κατάρτιση, η νεολαία και ο αθλητισμός, ενώ οι προτεραιότητες του προγράμματος είναι τέσσερις: ένταξη και πολυμορφία, ψηφιακός μετασχηματισμός, περιβάλλον και καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και συμμετοχή στον δημοκρατικό βίο, κοινές αξίες και συμμετοχή των πολιτών στα κοινά.

Η εφαρμογή του προγράμματος Erasmus+ γίνεται μέσα από συγκεκριμένες Βασικές Δράσεις/Key Actions (Βασική Δράση 1 - Κινητικότητα Ανθρώπων, Βασική Δράση 2 - Συνεργασία μεταξύ οργανισμών και ιδρυμάτων, Βασική Δράση 3 - Στήριξη της χάραξης πολιτικής και της συνεργασίας) σε θεματικές όπως η νεολαία, η εκπαίδευση ενηλίκων, η σχολική εκπαίδευση, η τριτοβάθμια εκπαίδευση, η κατάρτιση και ο αθλητισμός. Υπάρχουν και οι δράσεις Jean Monnet για την ανώτατη εκπαίδευση, που αφορούν την προώθηση της διδασκαλίας και της έρευνας σε θέματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την προώθηση πολιτικού διαλόγου και συζητήσεων με τη συμμετοχή της ακαδημαϊκής κοινότητας και υπεύθυνων χάραξης πολιτικής σχετικά με τις πολιτικές προτεραιότητες της Ένωσης.

3. Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο/European Social Fund

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+)¹⁷ είναι το κύριο μέσο με το οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) επενδύει στο ανθρώπινο δυναμικό και στηρίζει την υλοποίηση του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Με προϋπολογισμό 142,7 δισ. ευρώ για την περίοδο 2021-2027, το ΕΚΤ+ θα συνεχίσει να παρέχει σημαντική συνεισφορά στις πολιτικές της ΕΕ για την απασχόληση, την κοινωνία, την εκπαίδευση και τις δεξιότητες, συμπεριλαμβανομένων των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων σ’ αυτούς τους τομείς.

Το ΕΚΤ+ χρηματοδοτεί την εφαρμογή των αρχών του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων μέσω δράσεων στους τομείς της απασχόλησης, της εκπαίδευσης, των δεξιοτήτων και της κοινωνικής ένταξης.

Το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού του ΕΚΤ+ (142 δισεκατομμύρια ευρώ από τα 142,7 δισεκατομμύρια ευρώ) σχεδιάζεται και υλοποιείται σε συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, των εθνικών και περιφερειακών αρχών, των κοινωνικών εταίρων και των ενδιαφερόμενων μερών με την προσέγγιση της «επιμερισμένης διαχείρισης» (shared management). Αυτό σημαίνει ότι την ευθύνη για τη διαχείριση του ΕΚΤ+ φέρουν τόσο η Επιτροπή όσο και τα κράτη μέλη.

Στην αρχή κάθε επταετούς περιόδου προγραμματισμού, η Επιτροπή και τα κράτη μέλη συμφωνούν τις βασικές προτεραιότητες για τις επενδύσεις του ΕΚΤ+, οι οποίες καθορίζονται σε εθνικά ή περιφερειακά προγράμματα. Για παράδειγμα, ένα κράτος μέλος και η Επιτροπή μπορεί να συμφωνήσουν ότι πρέπει να δοθεί περαιτέρω έμφαση στην ανεργία των νέων ή στη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος του κράτους.

Μόλις συμφωνηθούν τα προγράμματα, τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα για την υλοποίηση των προγραμματισμένων δράσεων - συμπεριλαμβανομένης της επιλογής συγκεκριμένων έργων για χρηματοδότηση και της πληρωμής των διοργανωτών των έργων. Τα κράτη μέλη χορηγούν χρηματοδότηση σε ένα ευρύ φάσμα οργανισμών - δημόσιους φορείς, ιδιωτικές εταιρείες και την κοινωνία των πολιτών. Η

¹⁷. Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/european-social-fund_en#documents.

Επιτροπή παρακολουθεί την εφαρμογή, επιστρέφει τις δαπάνες και είναι τελικά υπεύθυνη για τον προϋπολογισμό.

Βασική αρχή της επιμερισμένης διαχείρισης του ΕΚΤ+, η συγχρηματοδότηση επιτρέπει τη συνεισφορά τόσο του προϋπολογισμού της ΕΕ όσο και του προϋπολογισμού ενός κράτους μέλους στον συνολικό προϋπολογισμό ενός προγράμματος ΕΚΤ+. Ανάλογα με τον τομέα της επένδυσης και το επίπεδο ανάπτυξης της περιοχής στην οποία πραγματοποιούνται οι δραστηριότητες, το ποσοστό συγχρηματοδότησης της ΕΕ μπορεί να κυμαίνεται μεταξύ 50% και 95%.

Συνεπώς, το ΕΚΤ+ στηρίζει την εφαρμογή της πολιτικής της ΕΕ και τις εθνικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε αυτούς τους τομείς, συμβάλλοντας έτσι στις προσπάθειες των κρατών μελών να μειώσουν την ανεργία, να προωθήσουν την ποιότητα και τις ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση και την κατάρτιση και να βελτιώσουν την κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση.

VII. Ευρωπαϊκά κονδύλια, ταυτότητα και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση: Βασικές υποθέσεις

Στόχος της διατριβής είναι η διατύπωση μιας θεωρίας μεγάλου εύρους ή η ουσιαστική ενίσχυση των υπαρχόντων σχετικά με την προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης και ιδιαίτερα της ευρωπαϊκής ταυτότητας μέσα από τα ευρωπαϊκά κονδύλια και ειδικότερα οι χρηματοδοτήσεις που ανταποκρίνονται στον πολιτικό στόχο της επένδυσης στο ανθρώπινο δυναμικό, στην κοινωνική συνοχή και στις αξίες.

Πιο συγκεκριμένα, βασικές υποθέσεις της διατριβής είναι ότι:

1. πράγματι ένας τρόπος αντιμετώπισης του χάσματος ανάμεσα στην κοινότητα της ιδιότητας του πολίτη και της κοινότητας των συναισθημάτων (όπως περιγράφει ο Σταυρακάκης και οι Hay, Lister & Marsh) είναι η ανάπτυξη και υιοθέτηση ενός ηθικολογικού πλαισίου που θα ορίζει θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά της ταύτισης. Μια τέτοια θετική χροιά της ευρωπαϊκής ταυτότητας εντοπίζεται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στην έμφαση που δίνει ως καταστατικό κείμενο της Ένωσης στα ανθρώπινα δικαιώματα, στο κράτος δικαίου, στην ιδιότητα του πολίτη και στις ηθικές αρχές της Ευρώπης (όπως η στέγη, η παιδική προστασία κ.α.). Ιστορία της Ευρώπης
2. Ωστόσο η ανάγκη σύνδεσης των δύο κοινοτήτων σε επίπεδο λόγου ή επικοινωνιακού πράττειν (όπως θα ισχυριζόταν ο Habermas) συμπίπτει και με το μεταλειτουργιστικό μοντέλο της δομικής πολιτικοποίησης των Hooghe & Marks, την δυσαρμονία ανάμεσα στο θεσμικό πλαίσιο και τις λειτουργιστικές πιέσεις, την στρατηγική των πολιτικών κομμάτων και τους κανόνες της αρένας της κοινής γνώμης και της μαζικής πολιτικής.
3. Τα χρηματοδοτούμενα έργα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εντάσσονται στην ομάδα πολιτικής για το ανθρώπινο δυναμικό, την κοινωνική συνοχή και τις αξίες, όπως τα προγράμματα CERV, JUSTICE, Erasmus+, ESC, ESF+, μπορούν να λειτουργήσουν ως ενισχυτικοί και παραγωγικοί παράγοντες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης για τους ωφελούμενους πληθυσμούς λειτουργώντας σαν σηματοδότες (cueing) καθορίζοντας τις νόρμες συμπεριφοράς των ατόμων - γεφυρώνοντας το χάσμα ιδιότητας του πολίτη και συναισθημάτων - , αφού μέσω της εφαρμογής τους σε κοινωνικό επίπεδο, επηρεάζουν και καθορίζουν τις στάσεις και τους κανόνες της αρένας της κοινής γνώμης, και άρα και την έκβαση της πολιτικοποίησης.

VIII. Συμπεράσματα και σχεδιασμός έρευνας

Συνεπώς, για την επιβεβαίωση αυτών των υποθέσεων έχει επιλεγεί η μεθοδολογία της Εμπειρική Θεμελιωμένης Θεωρίας και της ατομικής ημι-δομημένης συνέντευξης. Πιο συγκεκριμένα - λόγω της περιορισμένης βιβλιογραφίας στην θεματική των ευρωπαϊκών κονδυλίων σχετικά με τις αξίες - στόχος είναι να πραγματοποιηθούν 100 ποιοτικές συνεντεύξεις με άτομα από 16 έως 65 ετών, που συμμετείχαν ή ωφελήθηκαν από ευρωπαϊκά χρηματοδοτούμενα (άμεσα ή έμμεσα) έργα μέσα από την συμμετοχή τους σε δραστηριότητες κινητικότητας, εκπαιδευτικές δράσεις ή δράσεις κατάρτισης ή ως λήπτες κάποιων

υπηρεσίας (ακαδημαϊκής ή κοινωνικής), σε τέσσερις χώρες (δύο χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δύο χώρες μη μέλη συνδεδεμένες όμως με τα συγκεκριμένα προγράμματα).

Ο υψηλός αριθμός συνεντεύξεων τίθεται ως στόχος κυρίως λόγω της ανάγκης πρωτογενούς παραγωγής ερευνητικών αποτελεσμάτων και επίτευξης προστιθέμενης αξίας στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, σε ότι αφορά αυτήν την θεματική.

Στόχος της παρούσας έρευνας δεν είναι απλώς να εξηγήσει ή δώσει νόημα σε μια διαδικασία του παρελθόντος. Στόχος δεν είναι να παραχθεί άλλο ένα θεωρητικό εργαλείο εξήγησης της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η έρευνα στοχεύει στην ανάδειξη των λογικών και των νορμών της ευρωπαϊκής ενοποίησης και να εντοπίσουμε συγκεκριμένα εργαλεία πολιτικής που δύνανται να δώσουν νέα ώθηση στην ευρωπαϊκή ενοποίηση με όχημα την σχολή του λειτουργισμού, τα ευρωπαϊκά κονδύλια, τις αξίες και την ταυτότητα.

Σε κάποιες γενικές θεωρητικές σκέψεις, παρατηρείται ότι και ο νεολειτουργισμός και ο διακυβερνητισμός αντιλαμβάνονται την συμπεριφορά ανθρώπων και οργανισμών κατά έναν τρόπο ορθολογικό και μηχανικό. Με άλλα λόγια, η ενοποίηση είναι προς όφελος τους και με έναν υπολογισμό κόστους οφέλους κρίνουν ότι όλα τα μέρη έχουν να κερδίσουν από την ενοποίηση. Ωστόσο, μια απόφαση ή μια επιλογή, ακόμα και αν είναι υπολογισμός ή εξίσωση, είναι αρκετά πιο περίπλοκη από ένα απλό ζύγισμα οικονομικής ωφέλειας.

Ο μεταλειτουργισμός φαίνεται να το αντιλαμβάνεται αυτό παρουσιάζοντας τις πολιτισμικές αξίες, την ταυτότητα, τα έθιμα κ.α. ως σημαντικούς παράγοντες αυτής της εξίσωσης με μη ορθολογική λογική. Στην συγκεκριμένη λοιπόν έρευνα, ιδιαίτερη προοπτική θα είχε να αξιοποιηθούν οικονομικές προσεγγίσεις, όπως αυτή του Arjo Klamer¹⁸ με το “Doing the right thing”, για ένα οικονομικό μοντέλο της ανθρώπινης συμπεριφοράς που βασίζεται στην πρόταση ότι “αξία έχει αυτό που οι άνθρωποι θεωρούν σημαντικό”.

Μια τέτοια προσέγγιση στην παρούσα διερεύνηση είναι ιδιαίτερα βοηθητική καθώς εντάσσει στους κανόνες της αρένας της κοινής γνώμης, ένα μοντέλο ανθρώπινης συμπεριφοράς που ακριβώς δίνει βάση στις πολιτισμικές αξίες και στην ταυτότητα.

Μια ακόμα ενδιαφέρουσα θεωρία, που μπορεί να αξιοποιηθεί στην χρήση του μεταλειτουργιστικού μοντέλου είναι η προσέγγιση του Jurgen Habermas για τον Συνταγματικό Πατριωτισμό¹⁹ και την συναισθηματική ταύτιση και αφοσίωση των πολιτών στα καταστατικά κείμενα των κοινωνιών τους.

Τέλος, μια σημαντική προσθήκη στον μεταλειτουργισμό ως εργαλείο είναι τα κείμενα του Robert Putnam²⁰ για το κοινωνικό κεφάλαιο.

¹⁸. A. KLAMER, Doing the Right Thing: A Value Based Economy, Ubiquity Press, διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.5334/bbb>.

¹⁹. P. ZENOVIC, Constitutional patriotism in the context of Habermas’s political philosophy. Prolegomena 20 (1) 2021: 119-136 διαθέσιμο στο: DOI.10.26362/20210106, F. H. LLANO, European Constitutional Patriotism and Postnational Citizenship in Jürgen Habermas. Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie, Archives for Philosophy of Law and Social Philosophy, Vol. 103, No. 4, J. W. MULLER, Συνταγματικός πατριωτισμός, εκδ. Παπαζήση.

²⁰. R. PUTNAM, Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community, Simon & Schuster, R. PUTNAM / R. LEONARDI / R. NANETTI, Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy, Princeton University Press.